

ԻՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՄՐՑԱՆԱԿԸ

ԱՆ ու կան մրցանակներ, բայց ոչ ամէն մի և նոյն փառքն և պատիւն ունին: Մինչ բոմբիւնը, թնդիւնը, շառաշը և շոխիդը մար-

տին կ'որոտան, կը տրտիւ մարտիկ ախոյա- նին սիրան և առաքինին այն, կը փութայ իւր արինոով գնել յաղթութեան մրցանակը. բաջ և անձնանուէր մարտիկն մատնանիչ կը լինի զօրագնդին մէջ՝ այն պետական նշանով, զոր իւր կուրծքին վրայ կը կրէ. այն կուրծ- քը, որ արիութեամբ հրոյ և զինուց զիմա- զրած է: Եւ միայն պատերազմի պաշտին մէջ չէ որ մրցանակ կը բաշխի, այլ և ամէն ու- բեր, ուր միտք և հանճար հայրենիաց հա- մար արդիւնաւոր կ'ըլլան՝ տնտեսական և գրական տեսակետով: Նոյնպէս և մեր փո- քրիկ ազգին մէջ՝ մրցանակի բաշխումն չի կղզիկանոր միայն Մուրառ Ռափայէեան և կամ Պոլսոյ կիւրսնական վարժարանաց մէջ, այլ նաեւ անոնցմէ զուրս, ազգին գիտուն գտնակարգին միջեւ՝ ամէն տարի մտքի մշակ- ները կ'արժանանան փոքր կամ մեծ մրցա- նակի՝ զոր կտակած է ուսումնայ հարուստ և բարեբար իզմիրեանն:

Եւ այդ մրցանակն է որ ամէն տարի հայ գրականութեան հիմնադիր Սրբոց տօնին օրը տեղի կ'ունենայ, և ազգային զրեթէ ամէն լրագիր անով կը պարապի: Թէ ինչէ՛ր այդ մրցանակին այնքան կարեւորութիւն կը տը- րուի, և թէ ի՞նչ օգուտներ ունեցած է, և արդեօք կան նաեւ մրցանակի արժանի երկեր որոնք մոռցուած են վարձատրուելու, և ճի- հեղինակները կարօտ են վարձատրութեան, այս ամէնը ներկայ գրութեանս նիւթն է՝ կ'ա- նենք:

*

Լրագիրներն կարեւորութիւն կու տան այդ մրցանակաբաշխութեան և անով կը զբաղե- ցնեն ընթերցող հասարակութեան միտքը. վասն զի այդ մրցանակն է որ շատ զբա- ղէտներ կը մղէ գրելու լաւ, օգտակարն և գրականութեան ամենէն կարեւոր և անմշակ նիւթերը: Լրագրութիւնն այդ մրցանակի գոր- ծունէութեան ամէնէն անաչառ պատաւորն է, վասն զի գիտէ և կ'ըմբռնէ, որ անոր ոչ լաւ ուղղութիւնը՝ կամ ինչ ինչ լեւրութիւնք՝ կրնան մեր գրական յառաջագիմութեան մեծ կամ փոքր հարուածներ տալ: Լրագրու- թիւնը օգուով չափ կը պատերազմի՝ երբ մրցանակաբաշխութեան ժամանակ կողմնակ- ցութեան, տկար քննութեան և հակառակու- թեան հոգի մը տեսնէ:

Եւ ներկայիս երբ նոյն մրցանակաբաշ- խութեան հանգիստ պտեց կ'ըլլուի, նորէն լրա- գրութիւնն է, որ վրէժնդիր կ'ըլլայ անոր կատարման և ամէն պատճառաւոր ոչ ինչ կը համարի:

Ո՛հար է այս տարուան մրցանակաբաշխու- թիւնը: Ընթերցող հասարակութեան արդէն ծանօթ է որ այն յանձնաժողովին ներկայա- ցան վարձատրուելիք երկեր. բայց անոնց վարձատրութիւնը կ'ուշանայ, և պատճառն մեզ համար անծանօթ է: Լրագրութիւնը կը յայտարարէր, որ պատ. յանձնաժողովը ու- բոշած էր դեռ աւելի կարեւորութիւն տալ այս գործին և մրցանակաբաշխութիւնը աւելի լաւ քննութեամբ կատարելու. կը սպա- սուէր այդ նոր բարեշրջումին և յուսայի էր. և գործնալ կը յուսանք որ հանդիսին յա- պագումն՝ այն օրոշեալ բարեշրջման խաշնդ- ոտն չըլլար:

*

Իզմիրեան մրցանակաբաշխութիւնը հայ գրականութեան մատենագրական և ազգա- գրական մասնաճիւղին մեծ սատար եղաւ: Տարիներ առաջ երբ իզմիրեան մրցանակա- բաշխութիւնը գոյութիւն չունէր ի Պոլսոյ, տե- ղացի գրագէտները միայն օրագրողի ծառա- յութիւնն ունէին. բանասիրական գրակա-

նութիւնը Միթիմարեանց սեփականութիւնը կ'ընդունին, և այն ճիւղին վրայ պարապին զառանցանք կը համարուէր:

Գոռնէյլ իրաւունք ունի բռնու Le temps est un grand maître! և ճիշդ է որ ժամանակը հրաշքներ կը գործէ, բայց ժամանակը չէր որ թրքահայ գրագիտաց գաղափարները շրջեց. այլ իզմիրեան մրցանակարաշխութիւնն էր՝ որ իրենց փշեց բանասիրութեան կարեւորութիւնը և միանգամայն գիրները միեց սիրելու և մշակելու զբաղանքն էր այն մասն՝ որ իրենցմէ շատ հետու կը նկատուէր: Այսօր Պրոշոյ հայ գրագիտաց զատակարգին մէջ, ազգը պիտի ունենար զառ մը բանասէրներ և նոյնպէս զառնանքներուն մէջ պիտի ծնէին խորոտածէն աւելի ազգագրական գիտութեան պարապող շատ անձինք, եթէ իրենց միջավայրն և նիւթական ուժն օգնութեան հասնէր իրենց փափագին: Եւ առանց այն օգնութեանց եւս, ներկայ թրքահայ գրագիտաց մեծ մասը՝ շատ կարեւորութիւն կու տայ բանասիրութեան, և արդէն տարւել տարի վարժարանները այդ գրական մասնաճիւղին սերահար և հետեւող աշակերտներ կը հանեն: Եւ մեր այս գրութեան երաշխաւոր են տեղացի օրագրաց և շաբաթաթերթից մէջ հրապարակ ելած նոր բանասէրներն: Իզմիրեան մրցանակն օգտակար եղաւ, վասն զի նոր բանասիրութեան ծնաւ, ներսով, հայ ազգագրութեան շատ մը մութ մասերը լոյս տեսան, գաւառական հայերէն բառեր, ազգային երգեր, առածներ, տեղագրութիւնք, ազգային հանդիսից կատարումներու հնաւանդ նկարագրութիւնք և այլն: Եւ բանասէրներն վարձատրուելով, շահեցաւ հայ գրականութիւնն:

*

Շատ անգամ իզմիրեան յանձնաժողովի պատուական ակումբը՝ մրցանակի լիովին կամ կիսովին արժանի հեղինակութիւնք չի գտնուելով, կը ստիպուի վարձատրել այնպիսի երկեր, որոնք բնաւ արժանիք չունին: Մեր մէջ գրագիտութիւնը և մանաւանդ հմտական գիտութիւնը դեռ իր օրօրանին մէջ լինելով, տարակայս չի կայ որ նոյն յանձնաժողովը

ամէն տարի վարձատրութեան բոլորովին արժանաւոր գործ մը կարող չէ ձեռք ձգելու: Այդ մասնաճիւղին, ինչպէս վերը յիշեցինք, իրացընէ ունինք պարապողներ, բայց անոնք իրենց աշխատանքը առանձին հատորներու մէջ չէ որ կ'ամփոփեն, այլ այս կամ այն հանդէսներու մէջ կը շրջուին: Ուտարի կարելի չէ՝ որ ամէն տարի նաեւ բանասիրական հանդէսները իզմիրեան յանձնաժողովին ներկայանան, և արդէն ինչ պատճառաւ մրցանակէ դուրս ըլլան լայնանի Ազգագրական հանգը, Լուծան, Բանասիր և նոյն իսկ Բերական, իզմիրեան կտակի պալատաններն են որ այն լաւագոյն երկերն որոնք կը պարտապին հայ լեզուագիտութեան, պատմութեան, բանասիրական հետազոտութեանց և այլն, անոնք արժանի են մրցանակներու, և միթէ վերոյիշեալ հանդէսները հայ գրականութեան այդ մասերն չեն մշակեր. եթէ ներսի մեզ բռնու, այդ բանասիրական հանդէսները բնաւ hors concours պէտք չէ նկատել, անոնք մի բանասէրի աշխատանքն չեն, այլ շատ բանասիրաց կազմած հայ ազգագրական շտեմարանը: Առանց վարձատրութիւնը պիտի ունենայ իր օգուտներն: Նախ ամէն հանգը իրեն նմաններուն հետ պիտի սկսի մրցիլ շանալով վարձատրութեան դափնին իրեն կորցնելու. երկրորդ պատուոյ խնդիր մը պիտի ծագի՝ հասարակութեան առջեւ հանդէս մը ուրիշներէն վար չի մնալու. երրորդ ամէն հանգը նոյն ատեն պիտի ջանայ լաւ և քաջ բանասէր աշխատակիցներ սեննալու և խմբագրատան հասած յօդուածները ընտարածը ընդունելու և այս կերպով աշխարհ բանասէրներն ալ՝ պիտի տոկաւուն լաւ և հմտութեամբ գրելու իրենց յօդուածները. չորրորդ այն հանդէսները՝ զորս յիշեցինք, իրենց նիւթական շատ տիւր կացութեան մէջ ըլլալով, եթէ անոնք hors concours չի նկատուին և մրցանակի արժանանան, իրենց համար ոչ սակաւ թիկունք մը կ'ըլլայ այդ պատուաւոր մրցանակը:

Բանասիրական հանդէսներու վարձատրութիւնը նոր խնդիր մ'է զոր ներկայացուցինք իզմիրեան պատուական յանձնաժողովոյն, և եթէ ներքին է, սերի խնդիր մը եւս լաւ կը

Համարինք առաջարկելու: Նոյն պատուական յանձնաժողովը՝ պաշտօնական կերպով՝ ա՝ մէկ տարի յետ մրցանակաբաշխութեան՝ Պոլսոյ ողջային օրաթերթի մը մէջ, մանրամասն տեղեկութիւն կու տայ ամէն ներկայացած զրքերու վրայ, և կը ցուցնէ անոնց մրցանակի արժանաւորուն կամ չարժանաւորուն պատճառը: Այդ շատ լաւ գործ մ'է և Հե. տարբերական թէ բանասեր և թէ ժողովուրդ պատկարարքի: Բայց այսպէ՛ զատ, նոյն պատուական յանձնաժողովը շատ օգտակար գործ մը կատարած կ'ըլլար, եթէ մրցանակաբաշխութեան Հանդիսին՝ նոյն ինքն յանձնաժողովը բանասիրաց առաջարկէր զրաւական կան վարձատրուիլէր անմշակ և շահաւետ երկեր: Անուամբ յայտարարէր ուսումնասիրելիք երկն, բացատրէր ունոր պատրաստութեան եղանակն, զայն գրականութեան օգտակար ընելու միջոցն: Եւ այս ամէնը կատարուելով, նոր բանասերներուն աշխատութեան մեծ առաջնորդութիւն մը կ'ըլլայ, կը դիւրանայ անոնց գործն: Եւ քանի որ Իզմիրեան յանձնաժողովը ոչ սակաւ ծանօթ բանասեր անդամներէ կազմուած է, անշուշտ կարող է այս գրականական փոքր ծառայութեան մատուցանել ի պատիւ իրենց վարած պաշտօնին, և յօգուտ գեղարուեստի բանասեր գրիչներու:

*

Գուցէ ընթերցողն կը խորհրդածէ թէ ինչո՞ւ վերը բանասիրական թերթերը յիշած մասնակիւն անոնցմէ անջատեցինք Միւթարեան երկու Հանդիսները, միթէ անոնք ալ վարձատրութեան արժանի չեն:

«Բազմավէպ» և «Հանդէս ամսօրեայ» Միւթարեան երկասիրութիւնները ըլլալով, ա՝ նոնք hors concours կը նկատուին: Ճիշդ ամբողջ տարի մ'է, որ Պոլսոյ ազգային օրագիր մը՝ իր բոլոր խմբագրական ձայնով՝ սուգին կը գոչէր որ Միւթարեանց երկասիրութիւնք իշմիրեանց մրցանակաբաշխութեան hors concours են: Կը գրէր.

« Միւթարեանց արաբայ մրցման են, ճիշտ ինչպէս Արուստահանդէսի մը մէջ hors concours են այն արաբարիշներ, այն ցործարանատէրներ, որք իրենց ճիւղին վե-

րաբերող ցուցադրութեանց քննիչ յանձնաժողովներուն անդամ [membre du jury] կ'ըլլան, և Հետեւապէս չեն կրնար միեւնոյն ատեն ցուցադիր ըլլալ, և կը Հոգեպետն մրցումէ դուրս»: Մրցումէ դուրս են, մրցանակէ վեր. «Որովհետեւ արդէն իրենց բանը գործը բանասիրութիւն է. . . Միւթարեանք բանասիրութեան «Բազմաբն» ունին արդէն, և ի գուզակշիռ չեն կրնար գրուիլ լալ amateur բանասերներու հետ»: Միւթ քանիւ զանազան պատճառներով նոյն խմբագիրը Միւթարեանները մրցանակէ դուրս կը նկատէ. և արդէն այդ խմբագրական ձայնը պետ Ս. Ղազարու Մամուլին չհասած, տարիներով առաջ նա ինքզինքը hors concours նկատած է. և այս պատճառաւ «Բազմավէպ» կը բաժնեցնէ նոյն Հանդիսներէն և միեւնոյն պատճառաւ մրցանակէ դուրս կը նկատենք «Հանդէս»ը որ Միւթարեան է:

Թող վարձատրութիւն աշակերտ բանասերները, անոնք թող քաջաշխարհին, վասն զի պէտք ունին խրախույսի. և քաջաշխարհներ իրենց ուժ պիտի տայ բանասիրական փշոտ և խոպան պաշտը մշակելու: Երկու Միւթարեանց բանասեր գրիչներն այդ քաջաշխարհութեան պէտքը զգան, քանի որ իրենց բանասիրական, և Հայ աշխատագրական, պատմական և լեզուաբանական երկերն արդէն կը վայելեն ամբողջ ազգին գնահատումը, որ նիւթական վարձատրութեան մը փառքով ու պատուով շատ վեր է և ամենէն մեծ քաջաշխարհներն: Թող վարձատրութիւն գեղարուեստի բանասերները, որոնք կեանքի ամէնէն ծանր բեռան տակ ճնշուած, դեռ ժամանակ կը գտնեն Հայրենի գրականութիւնը մշակելու քրտնաջան երկերով: Թող վարձատրութիւն անոնք, վասն զի զուրկ իրենց միջավայրի ընդհանրական խիղճն և խօսն, կէն, օրական պարէնն Հայթայթիւն յետայ, մենացած իրենց անակներուն մէջ, Հայ գրականութեան Համար ամբողջ կը նահատակուին. անոնք են գրականութեան յաջնական արի և բաջ ախոյեաններն. անոնց թող լինի քաջաշխարհներ վարձատրութիւնը և իզմիրեան գափնէպսակն: